

W P N T U S T A S U G E

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

ԳԻՒԴԱՏՆՏԵՄԱՆ ԸՐՈՒՆՄԱՏՆԵՐԻ ՄԱՍ

Ի ԳԻՆԵՆԻՈՒ

Մի ինննայի վերջին Գիւղատնտեսական Ա-
րուեստահանդէսը 1866ին բացուած էր։
Մէկ կողմէն նոյն արուեստահանդիսին ա-
յալողով թնեւն ճշատեալ, միւս կողմէն ալ պա-
րագայիք աննպաստ դրութեանն ըստ խիթ ստի-
պեալ գրեթէ բառողդ գար Հճամբաձաղեցեալ
նոյնին միւսանեամ ձեռնամուխ է ըլլալ։ Բայց ի՞ն-
չուսին կայարան-թգրից, Գիւղատնտեսութեան
Ընկերութիւնն այժմեան վիճակը պատշաճ եւ
յարմար գտնիլով՝ ղեկավարու Վսլայեր բարձր
Հովանաւորութեան ներքեւ՝ փորձերի մէջ Գիւ-
ղատնտեսութեան անտառատնտեսական արու-
եստահանդէս մը կազմեց, որ այս ճիւղերու պատ-
կանող արդիւնաբերութեանց Ամսորիդ-Հռու-
ն գահրի մէջ Տնկալաբայլ յառաջանալուն մեծա-
գործ աստիճան մը տալիւն էր զնէ։

Թեպետև եւ զիննայի Augarten պարտեզը 1820էն ի վեր շատ անգամ պայտիտ շքեղ երևուութիւն հանդիպալարն ե եղած, սակայն պէտք ենք յիշել, որ նոյն ժամանակուան շքեղ երևույթներն պէժման թաղական արուեստահանադէտներու Տաղիւ կը համապատասխանէին: Այս գիտնալով՝ «արուեստահանդէտներէ ձանձաքացան», «ժողովուրդը, ինչպէս արուեստարար իբրտէի, խուռն բազում թիւեամբ նոր արուեստահանդէպին կը յաճախէ եւ մեծապէս կը քաջալերէ ոչ միայն ձեռնարկութենը, այլ միանգամայն արուեստահանդէպին մասնակցող առանձնականներն ու գործատէրները, որոնք պայտիտի յարմար առիթները ճարտարութեամբ գործածելով՝ իրենք ղեկենք թէ հայրենակցաց եւ թէ օտարաց կը ցուցնեն, եւ անոց առիթը մեծ համբաւ տտանալով՝ հասարակութեան վստահութիւնը կը շահին եւ իրենց գործքը կ'ընթարձակեն:

Արուեստահանդէսն երկու թափն ունի.
Ասորթիւնն—հասնիարուն եւ Համդէպին: Այս
վերջնոյն մէջ առնուած են գլխաւորաբար միայն

այն առարկաներն, որոնք գիտադաստետութեան յարապայման կը նպաստեն, եւ ոչ թէ գիտա-
ստետութեան թանաքի ինքնաբերութիւնըն. ըստ այսմ՝
գիտադաստետութեան, անտառաստետութեան,
կաթննղնաց, ցորեննղնաց վերապրեալ մեքե-
նաների, գործընէր, անօթերի եւ այլն: Եսկէ՝
Տայտնի թ՝ թէ օտար տրորութիւնը այս արուես-
տահանգիսն մէջ ուղղակի Եստորիդ - Հունգա-
րիոյ Հետ գիտադաստետութեան եւ անտառապրե-
տետութեան մէջ միջոթութիւն չեն ընէր, այլ մի-
այն ասոնց օգնական ծիղցրութ մէջ, Հաւուր,
թոնցը եւ շանց խմբերն Համարցապրին ըւ-
լալն գրելոյնըալ բացատրութեան չէ հակառա-
կիր, վասն զի ասոնք աւելի որոտգրութեան ծիւ-
ղնն կը վերաբրերին, քան գիտադաստետական
անասնապրաւութեան:

Եւ որովհետեւ ինչ ինչ առարկայք արու-
եստահանդիպի բացմանն մինչեւ փակումը՝ Մայ-
իս 15ին մինչեւ Հոկտ. 15, եւ ինչ ինչ առար-
կայք ալ լինի մը ժամանակ միայն ի տես պիտի
ղրուի, անոր Տամար ալ արուեստահանդէսն
երկու մաս կ'ունենայ՝ Միշյուս եւ Առձեռն-Խոյս:
Նոյեմբեր 18, իսկ երկրորդը 12 խումբ ունի:

Արուեստահանդիսին ծրագիրը հետևեալն է:

Ա. ՄՆԱԹՈՒՆՔ

Ա. ԽՈՒՄԲ. Գէ-ղադիտեալն աբգէ-նութե-
րուիւնէ՜ (ի բաց առեալ՝ գայլուկ եւ լանջարե-
ղէնքն) (Աստորիական-Հոռնգարական):

Բ. ԽՈՒՄԲ. ԳԻՆԶԱԳՆԻՄԱՅԻՆ ՏՈՐԳԱՐԵՈՒ
ՆԷՆ ԱՐԳԻՆԵՔԵՐՈՒՆԻՆԷՆԷ (ԱՆՍՏ. - ՀՈՆԳ.):

Գ. ԽՈՒՄԲ. Անդամությունների արդյունավետ-
բանիկների և ասանց արդյունի նշանադրի միջնորդ
(Ա.Ա.Ա. - Հունիս.):

Դ. ԽՈՒՄԲ. ՈՐՈՐԴԻՆԻՆԻ (ԱԼԱՍԻՆ - ՀԱՆԿ.) :

Ե. ԽՈՒՄԲ. ԳԻՆԵԴՆԵՐՆԵՆ (Ա.Ա.Ա. -
ՀԱՆԱԳ.):

9. ԽՈՒՄԲ. 2 հարյուր-ընթաց (ԲԱՍՄ.-ՀԱՆԳ.):

[illegible]

Ը. ԽՈՒՄԲ. ՊԻՐԻՆԻՆԻՆ (ԱՆՄԱՆ. ԶՆԱՆՊ.):

Թ. ԽՈՒՄԲ. ԳԼԽԱՐԴԵՐՈՒՄԻ Ե՝ ԱՆԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊԱՐՏԱՄԵՆՏԻ Ե՝ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊԱՐՏԱՄԵՆՏԻ (ՀԱՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊԱՐՏԱՄԵՆՏԻ)

Ժ. ԽՈՒՄԲ. ԳՆՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՐԿԱՐԱՆ
ՈՒՆԱՆ ՀԱՄԱՐ ՏԵՂԵՆՅԱՒ ԵՎ ԲՈՐՁՆԻ (ՀԱՄԱՆՈՐԴԱԿԱՆ)

ԺԱ. ԽՈՒՄԲ. Կ-ՆԷ-ԼԷՆ, մեքենայք եւ
անօթք (Համադգային):

[illegible]

ԺԳ. ԽՈՒՄԲ. Աբու-Բաքր Բեյ Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է:

ԺԴ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

ԺԵ. ԽՈՒՄԲ. Աբու-Բաքր Բեյ Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

ԺԶ. ԽՈՒՄԲ. Գյուլամի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

ԺԷ. ԽՈՒՄԲ. Գյուլամի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

ԺԸ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Բ. ԱՌԵՎԱՆԻ ԱՆՈՒՄԱՆ

Ա. ԽՈՒՄԲ. Աբու-Բաքր Բեյ Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Բ. ԽՈՒՄԲ. Աբու-Բաքր Բեյ Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Գ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Դ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Ե. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Զ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Է. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Ը. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Թ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Ժ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

ԺԱ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

ԺԲ. ԽՈՒՄԲ. Միլենդի Երևանի քաղաքի քաղաքապետի պաշտոնին է: (Համազգային):

Այս արևմտահայկականի որ ոչ պնդակի համազգային է, որչափ առարկա-հունգարական, պետական ամեն գաւառները մասնակցած են եւ իրենց արգելափակումներով ի տես դրած. միայն Հունգարիա 150.000 քառակուսի մեզր տեղւոյ չորրորդ մասը գրաւած է եւ իւր արդիւնաբերութիւնները զետեղած. իւր կաթնեւղինաց մէջ ըրած յառաջդիմութիւնը շատ զգալի է եւ միանգամայն գրաւել:

Արևմտահայկականի իւրաքանչիւր խումբն առանձին առեւայ՝ մասնագէտ անձանց կը ցումընէ թէ Ասորիա-Հունգարիա վերջի տարի-

ներս որչափ յառաջացած է գիւղատնտեսութեան եւ անտառատնտեսութեան մասին: Ասորիոյ-Հունգարիոյ մէջ՝ բազմաթիւ մեքենայից գործածութիւնը, գիւղատնտեսութեան արդի տարածութիւնն եւ այլն, բոլորովին նոր բաներ են համեմատութեամբ արեւմտեան Եւրոպիոյ: Ասորիոյ-Հունգարիոյ գիւղատնտեսութեան եւ անտառատնտեսութեան համար երկու երեք տասնեակ տարիներէ վերջոր ժամանակ մինչեւ սկսած: Թեւեւ նորոգութեան տաժանիկն եւ գծաւորն գործքը քիչ մը յամարայլ կը յառաջանայ, սակայն յառաջդիմութիւնն անժխտելի է:

Ահա այս արևմտահայկականի վաճաճն է յերեւան հանդի թէ Ասորիա-Հունգարիա ի վեճակի եղած է համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ նախնական գրութեանց լուծը թեթեւաբարձ գիւղատնտեսութեան եւ անտառատնտեսութեան արդի պահանջմանց լուծին համեմատականի: «Համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ» կ'ըսենք. վաճաճն զի ամէն պարագայը ըստ կարի փութով որչաճ ընելու եւ ձեռնարկելու կը ստիպէին: Անդրոյն միջոցներով Ասորիոյ այնպէս անկումով թողած գիւղատնտեսութեան շարժումն եւ զարկ տուաւ եւ ստիպեց, որ եթէ կուզէ կանգուն մնալ, հարկաւոր քայլերն առնու:

Անդրոյն միջոցներն Եւրոպիոյ վրայ ըրած ազդեցութիւնը ծանօթ ըլլալուն մեր միտքը չէ նշելը պարզել. բայց պատշաճ կը համարինք Միացեալ-Ղահանգաց եւ ի մասնաւորի Ասորիոյ գիւղատնտեսութեան կրած փոփոխութեանց համեմատութիւնն յառաջ բերել:

Միացեալ-Ղահանգաց 1860 տարւոյ տուած 173,105.000 պուչիս (1 պ. = գրեթէ 33 քիլոյր.) եւ 1870ի 287,746.000 պուչիս ցորենը՝ 1880ին 459,484.000 պուչիս եղած էր. իսկ բնակիչն այնպէս աճած էր, որ 1860ին 100 հոգւոյ՝ 550, 1870ին՝ 633 պուչիս կ'իյնար. իսկ 1889ին 916 պուչիս: 1870—1880 Միացեալ-Ղահանգաց արտածած 52,168.000 պուչիսէն՝ 180,304.000 պուչիսի հասաւ: 1860էն սկսեալ՝ քսան տարւան մէջ Միացեալ-Ղահանգաց ցորենը 154%, իսկ ցորենի արտածութիւնը 4111% եղած է:

Գառնանք Տիմոյ Ասորիոյ: Գիւղատնտեսութիւնն հոս յեղափոխութիւն մ'ունեցած է. եւ պէտք ենք հաստատել՝ թէ մեծամեծ հարուածներու պատճառաւ ցորենիկնաց մշակութիւնը տեղի տուած է այն իրաց. որոնց մշակու-

Թիւնն աւելի շահւէտ է և Համեմատները հիմայ
1888 տարին երեք նախընթաց տասնամեակնե-
րու՝ հետ

ԱսորյայԹեան Աւստրիոյ հռնձքն էր.

1850ին վերջերը

Յորեն 9,682.316 հեղթոյ.
Գեանախնձոր 30,119.830 կնդգ.
Գալուզ 24.662 կնդգ.
Ճակնեղ երբ Ժարակ } 8,093.183 կնդգ.
Ճակնեղ շաբարի }

1868ին

Յորեն 7,268.631 հ. 18,270.820 հ.
Գեանախնձոր 29,703.365 կնդգ. 81,186.800 կնդգ.
Գալուզ 45.113 կնդգ. 57.932 կնդգ.
Ճակնեղ երբ Ժարակ } 23,849.280 կնդգ.
Ճակնեղ շաբարի } 10,388.724 կնդգ. 40,094.360 կնդգ.

1888ին

ԱսորյայԹեան Աւստրիոյ բնակիչն էր.

1857ին 18,224.500 հոգի.
1869ին 20,394.980
1880ին 22,144.244 "

Այս համեմատութեան նպատակն էր ցու-
ցնել՝ թէ Աւստրիոյ արդիւնաբերութիւնն հա-
մեմատութեամբ Անգլիոյ(կիսնոյ) բոլորովին ան-
շարժ մնացած չէ. և թէ Աւստրիա ըլլայ անդի-
շովան միջոցներէ ստիպելով, ըլլայ ինքնա-
կամ կամքը նորոգութիւն մտնած է և առով
միանգամայն յառաջդիմած է ժամանակիս պա-
հանգիստը համեմատ յարգարեալ նորահաստատ
գաղմաթիւ ընկերութեանց շնորհիւ. այս դի-
տարութեան արդարացի ըլլալը յայտնի կը ցու-
ցնէ ներկայ արուեստահմանդը:

Արուեստահմանգիտի մասնակցած են նաեւ
Գաղղիա, Իտալիա, Հոլանտա և Շուէտ, որոնց
իւրացանչիւն իւր սեպհակն շէնքն (pavillon)
ուրի: Մայիսի 15 նի ի վեր, երբ արուեստահա-
մանգը արուեստագէտ, կիրակի օրերն այցելողաց թիւը
գերեթէ մինչև 35.000 կը հասնի: Գլխաւոր
յանկեմիջ իրենքն մէկն է Fontaine lumineuse,
որ անցելով տարի Բարիկէ Համաշխարհային Ա-
րուեստահմանգիտին մէջ այնչափ համբաւ հանեց:
Եթէ հասարակ մարդ մը միայն տեսնելու հե-
տաքրքրութիւնէն մղուելով կ'երթայ՝ դոյնը օգուտ
մը քաղելով արուեստահմանգիտէն, կալուածա-
տէրայ, գիւղատեստեր և երկրագործք մեծա-
պէս կարող են ընդարձակել իրենց գիտու-
թիւնն ու տեղեկութիւնները:

¹ Dr. F. W. Freiherr v. Redenß Der Boden und seine Benützung im Kaiserstaate Oesterreich առնալ
1857ին ի ղ ինքնա Հրատարակելով ոչ - պաշտօնական վիճա-
կագրական գրութիւնն ստիպուած ենք 1860ի համար առաջ-
նորդ առնուլ, քանզի ինչն ժամանակները հնչող պաշտո-
նական վիճակագրութիւնն՝ այժմեան մտքը առեալ, չէր
հրատարակուէր:

ՆԱԽԱԳԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴՈՒՆԵՆ

Առաջ ճանապարհորդութիւն ընդունելու
թէ գիտնական վախճաններու համար,
ինչպէս ծովու հոսանաց ուղղութիւնն իւ-
մանալու համար, և թէ ծովային փոսեղաց մէջ
իրենց վիճակն հեռաւորաց ծանուցանելու հա-
մար, հնարած են հեռագրութիւն մը՝ այն է
ամուր շէ մը, որուն մէջ կը դրուի թուղթ մը
վրան ամենայն տեղեկութիւն նշանակուած, օ-
ղախիտ կը խցուի և կը նետուի ծով: Ներկայ
ծովու հոսանաց ուղղութեամբ կ'երթայ և տե-
ղեկութիւններ կը տանի ամուրքէ ամուրք: Գրե-
թէ կէս դար է որ այս տեսակ հեռագիրն շատ
կատարելագործուած է և գիտնական մեծ ար-
դիւնքներ յառաջ բերած: Պէտքերէր նաեւ
ապեան, որ երբեմն Nautical-Magazineի խմբա-
գիր էր, երկայն ժամանակ զբաղեցաւ այն հե-
ռագրաց տուած տեղեկութիւններով: Ներկայ
և գիտութեան ծառայեցնելու: Կը պատմէ ընդ
թէ այսպիսի շատ շէնքեր՝ որ ամբողջական ծովա-
փանց քովերը ծով նետուած էին, Եւրոպա ե-
կան. ոմանք քանանային ելելով՝ Երկամային
ծովափունքն հասած են նաեւ յառաջ. Կրէնն
լանտ նաւորներն ցափիս ծամբով ձգած են ե-
րեք շէնք, որոնցմէ մէկն Երկամային հիւսիսային-
արեւմտեան ծովափունքն հասած է միւս եր-
կունքն հարաւային Արլանտեան ծովէն Աֆրիկէի
արեւմտեան ծովափունքն հասած են և Կիպրալ-
դարէ անցնելով Փորթուկալի ծովափանց առ-
ջեւէն Գաղղիա հասած են ինէր կղզոյ ա-
փունքը գտնուած են: Այս շէնքուն ուղարկուած
տեղն ու ժամանակն մէջը նշանակուած ըլլալով՝
ծովու հոսանաց ուղղութիւնն ու տեղեկութիւնը
կ'իմացուի: Զատ անգամ նաեւ ուրիշ տեղեկու-
թիւններ այլ կը բովանդակեն, ինչպէս օդոյ,
հիւսնագրութեան, փոսեղաց վրայ, և այլն, նա-
և բանաստեղծութիւններ: Այսպիսի հեռա-
գիրները, զոր Nautical-Magazine երեք ընդու-
աւ կը հրատարակէ, նախատեսել ամենայն հե-
տաքրքրութեամբ կը կարգան: Եւ իրը այս
կերպով շատ անգամ ծանրակշիտ իրերու կը
տեղեկանանք: Քանիք քանի նաւեր անհետացած
են ծովու մէջ, և իրենց վրայ տեղեկութիւն
բերողներն միայն այս շէնքերն եղած են, և քա-
նի նաւեր՝ որոնք ընկղմած համարուած են, այս
ծամբով կարող եղած են իրենց վիճակն ուրիշ
նաւերու կամ երկրիներու ծանուցանել և օգ-
նուլ թիւն գտնել: Եթէ հեռագրութեան պատ-
մութեան մէջ նշանաւոր դէպք պիտի մնայ միշտ